

MAANDELIJKS

Tijdschrift

VAN HET EUROPEES GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

VOL. XXII (oktober 1972) N° 10

Tijdschrift : MOORS E.

Bijdrage : Beschermend lid : 300 fr. te storten aan
Lid : 200 fr.
LE MAIRE, P., 53 de Broquevillelaan, 1200 Brussel of
op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of
via de Afdelingen

Nederlandse leden : briefwisseling aan MOORS, E.,
Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

EEN NIEUW MAANDBLAD ?

Zoals aangekondigd werd op de laatste algemene vergadering, hebben de Beheerraden van het E.G.M.P. en Cercle d'Études Numismatiques zich akkoord verklaard tot een fusie van het maandblad van het Genootschap samen met « Jeunesses Numismatiques ».

Deze fusie, waarvan de modaliteiten door de afgevaardigden van de twee verenigingen in een geest van volledige medewerking zijn uitgewerkt, zijn zeker verantwoord te noemen, gezien deze twee organen steeds dezelfde richting gevolgd hebben, door aan hun lezers steeds een waardevolle documentatie aan te bieden met actuele inlichtingen.

Niettegenstaande de munthandel, merkbaar op alle bijeenkomsten, sinds een tiental jaren sterk is toegenomen en zelfs een overheersende rol speelt, dient deze handelsgeest toch afzonderlijk beschouwd te worden van het genootschap.

Er zijn andere bronnen te over die zich hier speciaal voor aankondigen.

Van 1 januari 1973 af zal het maandblad dan ook een andere hoofding krijgen : « Tijdschrift voor Numismatiek », en de redaktieraad zal meer uitgebreid zijn.

De nederlandse teksten verschijnen ook in de franse uitgave en visa-versa.

In die geest hopen wij de leden nog beter van dienst te kunnen zijn.

E. M.

DE HUISMUNTEN VAN DE BROEDERS VAN LIEFDE

(II)

De heer R. Timmermans wijdt in het Tijdschrift van Juni 1972 een artikel aan het huisgeld van de Broeders van Liefde. Ten aanzien van de huismunten, gebruikt in de gestichten van deze orde, zou ik gaarne de volgende kanttekeningen willen plaatsen.

1. De eerste en tweede serie onderscheidt zich van de derde serie niet alleen door de aanwezigheid van een driehoekje op de keerzijde. Er zijn nog de volgende verschillen. De eerste en tweede serie is geslagen in de zgn. muntslag en de tekst op de voorzijde is voorzien van accents, dus FRÈRES DE LA CHARITÉ. De derde serie is geslagen in de zgn. medailleslag en de Franse tekst op de voorzijde heeft geen accent. Bovendien ontbreekt bij de aluminium stukken uit deze serie de dwarslat onder de ring van het anker op de voorzijde.

Zoals wel bekend, en verondersteld mag worden is voor munten de zgn. muntslag gebruikelijk in België, Frankrijk en Nederland. In Duitsland daarentegen worden de munten geslagen in medailleslag. Voor particuliere munthuizen gaat deze regel niet altijd op, maar bij het Duitse noodgeld b.v. is muntslag toch wel uitzondering en ook bekende firma's als Arldt, Balmberger, Lauer, Maier e.a. zetten hun stempels doorgaans rechtstandig tegenover elkaar. Helaas is er bij de Franse particuliere munthuizen wat dit betreft geen regelmaat. De groten, zoals F. Carteaux, Ch. Jourde, J. Guerin en Thévenon, slaan doorgaans in muntslag, maar A. Duseaux, die toch ook heel wat noodgeld heeft vervaardigd, daarentegen zette zijn stempels weer op de Duitse wijze, dus in medailleslag. Ook andere kleinere fabrieken gebruikten de medailleslag en vele ongemerkte Franse jetons zijn eveneens in medailleslag. De stand van de stempels biedt bij de munten van de Broeders van Liefde dus weinig houvast.

2. Het driehoekje op de eerste en tweede serie is niet zo maar een versiering, doch het is het muntteken van de fabriek, waar deze munten werden vervaardigd. In dit driehoekje staat boven in de punt een klaverblad en daaronder T & Cie. Op de zich in mijn collectie bevindende 1 en 2 Franken stukken van de eerste serie staat dit

merk in spiegelschrift. Hier nu zou toch wel een aanwijzing gevonden zijn omtrent de maker van deze eerste twee series. Op Frans noodgeld en op Franse jetons komt een driehoek.. veelvuldig voor als fabrieksteken. Enige van deze tekens zijn geïdentificeerd. Zo is de driehoek met FC gebruikt door de fabriek van F. Carteaux te Parijs. A. Duseaux te Parijs plaatste een driehoek met AD/& Cie op zijn munten en jetons. J. Guerin te Marseille gebruikte een driehoek met J G. Ook het teken T & Cie komt op Franse munten en jetons voor, b.v. op de aluminium munten van de Tramways de Nantes, op de jetons van het Café de France te Montpellier en van het Palace Chansons te Parijs. Het lijkt niet ongerechtvaardigd te veronderstellen, dat deze Firma T & Cie dus een Franse medaillefabriek is, maar helaas is er nog geen munt of jeton gevonden, welke ook de naam voluit vermeldt. De bekende firma Thévenon te Parijs lijkt hier niet voor in aanmerking te komen. Thévenon zette zijn naam altijd voluit op zijn werkstukken soms met de toevoeging Paris. Een heel enkele keer vinden wij THÉVENON & Co (bv. op de noedmunt van 5 centimes van St. Gaudens en op jetons van B. David, Bussoz, H. Spanagel te Parijs en J. B. Vebret te Ivry). De afkorting op de driehoek T & Cie is dus op zijn minst genomen zeer ongebruikelijk voor Thévenon.

Concluderende kunnen wij zeggen, dat de eerste en tweede serie van de Broeders van Liefde met een grote mate van waarschijnlijkheid zijn vervaardigd op een franse particuliere munt. De derde serie zou mogelijk — en wel voornamelijk om reden de accents ontbreken — in Duitsland vervaardigd kunnen zijn.

3. Van de tweede serie zijn enkele stukken bekend in het formaat van de 2 Franken, met volledige tekst, echter zonder het waarde-cijfer en het muntteken.

Van de derde serie bestaan van het 5 Franken stuk tenminste twee variëteiten. Deze variëteit is een stuk met scherpe opstaande rand.

De letters op de voorzijde zijn fijner, dit laatste is goed kenbaar aan de letters E van DEUS en van EST.

4. De munten van de inrichting van de Broeders van Liefde te Dave kunnen als volgt worden beschreven :

Voorzijde : ASILE / St MATTIN / DAVE

Keerzijde : Waardecijfer   Formaat : 23 mm. Medailleslag.

- a. 1 (centime) zink met twee verticaal ingeslagen gaten ;
- b. 2 (centimes) vernikkeld zink met centraal gat ;
- c. 5 (centimes) vernikkeld zink zonder gat ;
- d. 10 (centimes) geelkoper met centraal gat ;
- e. 25 (centimes) geelkoper zonder gat ;
- f. 50 (centimes) roodkoper met centraal gat ;
- g. 100 (centimes) roodkoper zonder gat.

Deze munten zijn inderdaad uitermate zeldzaam, vooral de laagste twee waarden. Het type van de letters en cijfers duidt er wel op, dat zij zeer waarschijnlijk in Duitsland zijn vervaardigd.

5. Ook ik ken van de andere instellingen van de Broeders van Liefde in België geen eigen huismunten. Misschien is het wel goed hier nog eens op te sommen, welke — althans voorzover thans bekend — munten in de Nederlandse gestichten van de Broeders van Liefde werden gebruikt.

Dit zijn voor de inrichting St. Bavo te Noordwijkerhout de volgende stukken :

Voorzijde : S. B.

Keerzijde : parelrand rond blank veld.

- a. 1 (cent) geelkoper, vierkant met afgeronde hoeken, 18 mm ;
- b. $2\frac{1}{2}$ (cent) geelkoper, rond met centraal gat, 19 mm ;
- c. 5 (cents) geelkoper, rond met centraal gat, 22 mm (var.) ;
- d. 10 (cents) geelkoper, rond, 20 mm ;
- e. 25 (cents) nikkel, rond, $23\frac{1}{2}$ mm (6000 stuks) ;
- f. 10 (cents) nikkel, rond, 27 mm (6000 stuks) ;
- g. 100 (cents) nikkel, rond, $30\frac{1}{2}$ mm (

De geelkoperen munten werden in D
cijfers zijn niet bekend. De nikkelen
slagen op 's Rijks Munt te Utrecht.
betreffende stukken vermeld.

De oplage-
in 1937 ge-
zijn bij de

In het St. Servatius Gesticht te Venray zijn de volgende stukken in gebruik geweest :

I. Voorzijde : Waardecijfer.

Keerzijde : Parelrand rond blank veld. Metaal : aluminium.

- a. cent) vierkant, 20 mm ;
- b. $2\frac{1}{2}$ (cent), vierkant, $22\frac{1}{2}$ mm ;
- c. 5 (cents), rond, 18 mm ;
- d. 10 (cents), rond, 20 mm ;
- e. 25 (cents), rond, 25 mm ;
- f. 50 (cents), rond, 27 mm ;
- g. 100 (cents), rond, $29\frac{1}{2}$ mm ;

Voorzijde : Waardecijfer. Metaal : aluminium.

II. Keerzijde : Parelrand rond veld, waarin ingeslagen de letters S G

- a. $2\frac{1}{2}$ (cent), achthoekig, 24 mm ;
- b. 5 (cents), rond, 18 mm ;
- c. 10 (cents), rond, 20 mm ;
- d. 25 (cents), rond, 25 mm.

varieteit : 24 mm met breed waardecijfer ;

- e. 50 (cents), rond, 27 mm ;
- f. 100 (cents), rond, 30 mm ;

III. Voorzijde : Waardecijfer, met instempeling S G boven en onder dit cijfer.

Keerzijde : Parelrand rond blank veld. Metaal : aluminium.

- a. 50 (cents), rond, 27 mm ;
- b. 100 (cents), rond, $29\frac{1}{2}$ mm.

Deze munten zijn in Duitsland vervaardigd. Oplagecijfers zijn niet bekend.

Mogelijk kan deze publikatie er toe bijdragen, dat er meer licht komt ten aanzien van de fabriek, waar de munten van de Broeders van Liefde werden vervaardigd. Wie van onze lezers kan hierover opheldering verschaffen ?

F. J. BINGEN

OVER SOMMIGE VERGISSINGEN OF VOOROORDELEN MET BETREKKING TOT MEDAILLES

De numismatiek is een, bij wijze van vergelijking, moderne kunst. Bijna alle andere kunsten vinden hun oorsprong in de verste oudheid. Vanaf het gymnasium reeds leren de kinderen, bij de studie van talen of oude geschiedenis, dat de sterrenkunde beoefend werd door de eerste in de analen van het mensdom genoemde volken. Zij leerden dat de wiskunde onderwezen werd door Euclides en Archimedes, de geneeskunde door Hyppocrates doch nergens vinden ze enig spoor over de studie van munten. Er is ook niets dat hen voorbereidt tot het naar waarde schatten van de numismatische wetenschap. Zij zouden niet mogen twijfelen aan de verscheidenheid der kennissen nodig om deze kunst te doen bevorderen en er alles uit te halen waardoor licht zou kunnen geworpen worden op de geschiedenis, de zeden, de erediensden en de chronologie van de beschavingen die de onze zijn voorafgegaan en voorbereid hebben.

Geleerdheid, t.t.z. grondige kennis van alle oude teksten die ons tot heden bekend zijn, wetenschap over talen en aardrijkskunde, tijdrekenkunde, scherpzinnigheid, geoefend kunstgevoel ; dat zijn de voornaamste eigenschappen die de numismaten moeten bezitten om uit te blinken in de studie hunner keuze. Weliswaar hadden ook mensen zonder intellectuele kultuur de smaak van medailles te pakken. Maar zij die ternauwernood de echte liefde van de studie kunnen koppelen aan de onschuldige hartstocht van het verzamelen, zullen nimmer echte numismaten worden.

Men moet zich overigens niet verwonderen te zien hoe alles wat enigerlei de numismatiek aanbelangt, aan de meesten vreemd is. Zo is het steeds geweest. Ten allen tijde hield men van *geld* ; maar zelden onderzocht men de geldstukken met oplettendheid. De bana-

liteit zelve van deze stukken die noodgedwongen in het leven van hand tot hand gaan, is oorzaak dat men er slechts in zoverre belang aan hecht om ze te tellen, ze trachten te bemachtigen of ze uit te geven. Evenwel, bijna alles wat we de dag van vandaag *antieke medailles* noemen, is *geld* geweest voor de Grieken en de Romeinen.

Er verliepen meer dan 2000 jaar sinds het uitvinden van het geld tot er, misschien als eerste, een echte medaillenliefhebber opdaagde. Deze eerste inzamelaar van medailles was een der beroemdste dichters: Petrarca, de onsterfelijke zanger van zijn beminde Laura de Noves. Petrarca was nu wel geen numismaat, maar hij vergaarde zorgzaam alle antieke medailles die hij bemachtigen kon. Hij vormde er een verzameling mede die hij als geschenk aan keizer Karel IV aanbood. Als dichter, als kunstenaar en als wijsgeer hield hij van de medailles, wat zeker niet de slechtste manier was om er van te houden. Hij was bijzonder gesteld, niet zozeer op de zeldzaamste maar op de mooiste en vooral op deze die de gelaatstrekken vertoonden van de prinsen, welke de weldoeners van de mensheid geweest waren. In zijn verzameling vond men eerder stukken van Trajanus, Marcus-Aurelius, Antoninus dan van Nero, Otho of Commodus. Vóór hem kende men geen liefhebbers van medailles. In de geschriften uit de oudheid vindt men meldingen over liefhebbers van gebeitelde stenen, vazen en beelden, maar nooit vond men aantekeningen die betrekking hadden op muntverzamelen. Misschien houdt deze leemte in dat we nog op verre na niet alles bezitten wat de oude klassiekers geschreven hebben. Evenwel, het lezen van de verschillende passages waar ze terloops over munten gesproken hebben, schijnt ons het recht te mogen geven te zeggen dat men zich bij hen in het algemeen nog minder bezig hield dan bij ons, met het bijeenzoeken van de blijvende gedenktekens uit vroegere eeuwen en dat ze zelfs nauwelijks de courante soorten bestudeerd hadden uit economisch oogpunt. Plutarchus, gestorven omstreeks 140 van onze tijdrekening heeft het in zijn werk « Leven van Theseus » over een muntstuk geslagen door de fabelachtige wetgever van Attica. Dat is een vergissing die een zo geleerd man niet zou gemaakt hebben indien er in zijn tijd een wetenschap over medailles had bestaan. Hij drukt zich als volgt uit: hij liet een munt slaan met een os als beeldenaar, hetzij terwille van de stier van Marathon die hij gedood had, hetzij, enz... ». Welnu, Theseus, mythologisch personage, zou volgens de sage zelve geleefd hebben kort voor de oorlog van Troje, t.t.z. ongeveer 500 jaar voor de uitvinding van het geld.

Homerus, die de val van Troje bezong, 300 jaar na deze tamelijk historische gebeurtenis, spreekt in zijn twee gedichten geen enkele maal over geld. Het is evenwel waarschijnlijk dat dit te wijten is aan de slechte interpretatie van de zinsneden waar er sprake is van geruilde wapens tegen ossen, dat men de oorsprong der vergissing, herhaald door Plutarca na honderd andere schrijvers, zonder twijfel

toeschrijven moet. Oude commentatoren hebben in Homeros niet willen zien wat er in te vinden was, t.t.z. een ruilvereenkomst, zoals men ze alleen afsloot in de primitieve tijden. In de uitdrukking *ossen* zagen ze de uitdrukking van een soort munt die alzo genoemd werd wegens de beeldenaar met de os. Vandaar Plutarca's verhaal over de *ossen* van Theseus.

In de reeks fabels dient men ook onder te brengen, datgene wat dezelfde Plutarca mededeelde met betrekking tot ijzeren munten die geslagen zouden zijn door Lycurgus bij de Lacedaemoniërs, om de vooruitgang van de weelde te verhinderen. Deze munten, zo groot dat er tweewielige karren nodig waren om ze te vervoeren, aldus Plutarca, hebben nooit bestaan, tenzij in de vruchtbare, doorgaans vindingrijke verbeelding van de schrijvers uit Griekenland.

De afmeting van bepaalde romeinse munten, b.v. de as, (17 cm voor de grootsten maar niet de oudsten) zou wel eens de aanleiding tot deze fabel kunnen geweest zijn. Misschien hadden de Lacedaemoniërs eerst analoge munten als de romeinse assen vooraleer zilver te verwenden, zoals de andere volken uit Griekenland, maar dat is dan ook alles wat we Plutarca laten wedervaren. Ik weet wel dat de aanhangers der filosofie van Chéronée me zouden kunnen opwerpen dat een modern volk, braaf en arm als de Spartanen, munten van dergelijke afmetingen heeft gehad en door analogie het verhaaltje van Plutarca aanvaardbaar zou kunnen worden. Inderdaad, in de 17e eeuw gaf Zweden, om precies te zijn in 1660, muntstempels uit, bestaande uit koperen platen waarvan de grootste meer dan een halve meter lang en 30 cm breed was. Maar deze platen, waarvan meerdere te vinden zijn in het medaillekabinet van de koninklijke bibliotheek zijn gestempeld met een overeenkomstige waarde, de grootste tot 8 daalders; deze reuzenmunt was ongetwijfeld een soort assignaat. De noodzakelijkheid in die periode, lag aan de basis van hun uitgifte.

In Egypte, waar Pollux van Naucratis als geen ander heidens schrijver met meer details gesproken heeft over antieke munten, in het soort encyclopedie dat hij samenstelde onder Marcus Aurelius, levert hij ons een kostbaar argument tot staving van datgene wat we vooropstelden, te weten dat onder de oude volken geen numismaten waren.

Na als eerste uitvinder van het geld Phidon van Argos te hebben genoemd, na de opsomming gemaakt te hebben van de andere personages waaraan men eveneens de eer dezer uitvinding toegeschreven had eindigde hij met een zinsnede die een elegante onwetende onzer dagen zou kunnen tekenen: « Maar wie zou ooit kunnen denken na-vraag te doen naar zulke dingen? ».

Op ironische toon zegt hij ook: « Iemand zal misschien wel roem vinden bij het zoeken naar de oorsprong van de munten ». Ongetwijfeld indien een geleerde, een verstandig man als Pollux, ook on-eerbiedig gesproken heeft over de opzoekingen die men naar munten

deed is het waar dat deze opzoekingen destijds niet naar waarde geschat werden, men kan zelfs beweren dat ze niet bestonden.

Men bemerkt het vooroordeel in zake numismatiek in de oudheid, zo was het ook in de middeleeuwen en het komt zelfs nog veel voor de dag van vandaag.

Het type der munten van de Heilige Lodewijk, wegens zijn doorluchtige titel, zeer naar waarde geschat tijdens het leven van deze prins, was het voorwerp van een algemene vergissing. Naar aanleiding hiervan zegt Jean Villani in zijn Florentijnse kronieken, geschreven tijdens het bewind van de Heilige Lodewijk, dat bij zijn terugkeer uit Egypte: Koning Lodewijk van Frankrijk liet op de keerzijde van de Tournoise groot, de handboeien afbeelden van de gevangenen, ter herinnering aan zijn gevangenschap.

Deze idee was in goede aarde gevallen bij de bevolking die voor de munten van koning Lodewijk van Frankrijk zulke verering betoonde dat ze na zijn dood bewaard en als echte relikwieën gedragen werden en dat men lang na hem nog steeds namaakmunten in koper sloeg. Uit vroomheid meenden de bewonderaars van de heilige koning, in de vormloze figuur die op de munten gegraveerd was, de handboeien te ontwaren waarvan men overtuigd was dat hij gedwongen was geweest ze bij de ongelovigen te dragen. In een passage van Joinville, waar hij onder de naam van foltering, een lijfstraf beschrijft waarmee men zijn meester bedreigde, verklaart hij ons hoe de lichtgelovige bevolking uit de middeleeuwen in deze fout verviel en, zoals men het verder duidelijk zien zal, een *kerk* voor *handboeien* of voor een foltertuig aanzag. Joinville zegt verder: « Zij bedreigden hem met de zwaarste foltering die iemand kon ondergaan. Het foltertuig in kwestie bestaat uit twee grote stukken half verbrand hout. Het slachtoffer wordt op de zijde liggend tussen de twee stukken hout gelegd en zijn benen worden door dikke spieën gestoken, het stuk hout erboven wordt neergelegd en een man gaat op de stukken half verbrand hout zitten. Op het einde van de foltering zijn de beenderen van de gefolterde als het ware gekraakt » (1).

Du Cange en na hem Leblanc, hebben dit volkse dwalen zeer goed begrepen, maar het vooroordeel was zo sterk in die tijd dat ze met veel omzichtigheid te werk gingen uit angst zich niet oneer-

(1) *Joinville dit*: « Ils le menacèrent de le mettre en bernicles, qui est le plus grief tourment qu'ils puissent faire à nully; et sont deux grands tisons de bois qui sont entretenants au chef, et quand ils veulent y mettre aucun, ils le couche sur le cousté entre les deux tisons et lui font passer les jambes à travers de grosses chevilles, puis couchent la pièce de bois qui est là-dessous, et font asseoir un homme dessous les tisons. Dont il avaiant qu'il ne demeure à celui qui est là couché point un demi-pied d'ossements qu'il ne soit tout desrompu et escaché ».

biedig te tonen jegens het aandenken aan de heilige koning. Inmiddels onthulde Du Cange voldoende de waarheid: het was zo dat het type *Chastel*, alsdus genoemd in de bevelschriften van de franse koningen, met betrekking tot de munten, eenvoudigweg een nabootsing was van de tempel van Lodewijk de Vrome.

De eerste Karolingische koningen hadden als type voor hun munten een tempel gekozen, symbool van de kerk. Rondom deze tempel waren de woorden *Christiana religio* gegraveerd, die zeer gevat de idee doen begrijpen die zij er aan hechtten. Mettertijd, ingevolge onbeschaafdheid maar vooral wegens de onwetendheid van de stempelsnijders die deze munten eeuw na eeuw graveerden zonder ze te begrijpen, werd dit type een echte hieroglyfe. Men kan er een oordeel over vellen bij het beschouwen van de verschillende transformaties op de tekeningen 1 tot 5.

Nummer 1 is een zilveren denier van Lodewijk de Vrome. Op de zijde, die we de dag van vandaag voorkant noemen maar die eertijds kruis noemde, staat er inderdaad een kruis; de latijnse beschrijving verraaft de germaanse oorsprong van de eerste koningen door de uitspraak met een H en W klank: HLVDOWICVS IMP. (Hudwig, keizer) op de keerzijde, of zijde van de munt, leest men de legende: *Christiana religio* (christelijk geloof). Dit inschrift is geschreven, volgens een gewijd gebruik, met de griekse X en P, die de C vervangen, de romeinse H en R. In het midden bevindt zich de tempel, opgehoogd op twee trappen; het fronton op zijn grieks waarop een kruis geplaatst is en gedragen wordt door 4 zuilen waartussen een ander kruis staat.

De abten van de Heilige Martinus uit Tours kopieerden deze tempel op hun munt maar in de 11e eeuw leidde dit, in handen van onkundige aanmunters, tot de tekening zoals voorgesteld op de keerzijde van n^r2.

Op deze zijde leest men: SCS Martinus; in het midden de overblijfselen van de tempel. Op de zijde met het kruis kan men de legende lezen: *Turonus Civi*, onjuiste afkorting die betekent: Cité de Tours (stad Tours). De munten van deze abten waren vermaard om hun schoonheid. Ze werden nagemaakt door een groot aantal leenheren, grote en kleine, alsmede door de koningen van Frankrijk. Ook zij kopieerden deze legende wat aanleiding gaf tot het ontstaan van het beroemde systeem Tournois, wegens het woord *Turonus*. Het

FIG. 2.

Tournoise pond waarvan we nog in onze kinderjaren de naam hoorden uitspreken, in de eerste jaren van de Restauratie, had gezegevierd over het Parijse pond, onder het bewind van Karel VIII. Men onderzoekte nu aandachtig de Tournoise groot van de Heilige Lodewijk (fig. 3) en men zal er het inschrift *Turonus Civis* op terugvin-

FIG. 3.

den ook kan men in de overladen afbeelding de tempel van Lodewijk de Vrome terugvinden die men zo lang als handboeien of foltertuig aanzag. De inschriften hebben volgende betekenis; langs de zijde met het kruis: De naam van God, onze Heer J. C. zij geheiligd. Vervolgens Lodewijk, koning.

Ziehier deze tempel, n° 4, vermomd onder een nog meer onregelmatige vorm, op een munt die moet geslagen zijn naar het einde van de twaalfde eeuw in het kanton Lausanne of in Chablais.

FIG. 4.

Dit stuk is een zo slaafse namaak van de denier van Lodewijk de Vrome dat het niet eens een stempel draagt van de plaats waar de munt aangemaakt werd. Er staat op te lezen: *Ludovicus imp.*, nochtans onder een minder teutonische vorm en *Criana religio*. In

fig. 5 bemerkt men de tempel maar dan op een meer elegante wijze gecopieerd. Hier wordt het een gothische kerk, maar met behoud van het carolingische fronton dat zeer goed herkenbaar is niettegenstaande een oplossing van zeer zichtbare overgang tussen het fronton en het spitboogvormig geworden portaal.

FIG. 5.

Dit stuk werd in Brussel of Brabant geslagen omstreeks 1280. Het inschrift *Turonus civis* werd ditmaal vervangen door *Moneta bruxellensis*.

Er was echter een andere fout, nog hardnekkiger dan deze van de handboeien, want nog heden zijn de meningen er over verdeeld: het is deze die aan de munten van Genua de naam deed geven van *machine om te onthoofden*. In zijn « *Traité historique des monnaies de France* » zegt Leblanc, waar hij het heeft over te Genua geslagen munten tijdens de franse heerschappij: Het inschrift dezer munten langs de kruiszijde: « *Conradus rex Romanorum* » is merkwaardig evenals de figuur in het midden op de andere zijde van het stuk: deze stelt een machine voor waarvan de bewoners van Genua zich bedienen om iemand het hoofd af te hakken. Inderdaad, het voorwerp dat gedurende meerdere eeuwen voorgesteld werd op de munten van deze beroemde republiek biedt enige gelijkenis met onze *guillotine* en met andere werktuigen die onder verschillende benamingen, gediend hebben tot de onthoofding in de verschillende landen van Europa, vanaf de 16de eeuw. Temeer, vermits keizer Koenraad III aan de stad Genua de vorstelijke voorrechten en de macht tot het aanmaken van munten verleend had, *jus monetae et gladii*, geloofde men dat de trotse stede, die steeds de naam van Koenraad op haar munten behield, er het foltertuig, teken van oppermacht, had willen op afbeelden. Niets was minder waar. Het handelde zich hier, zoals bij de voorafgaande munten, om een oud type dat onverstaanbaar geworden was uit onwetendheid.

Men onderzoekte met aandacht het nummer 6 en men zal er een *stadspoort* of een *portaal* in herkennen dat uiteindelijk gaat gelijken op een *guillotine* zoals in fig. 7. Het inschrift van fig. 7 luidt op de voorzijde, *HLVDOVVICUS IMP AVG* (Hludwig, keizer, door-

Fig. 6.

luchtig). In de plaats van het kruis merkt men het borstbeeld van de keizer. Op de keerzijde staat de naam van de stad vermeld waar deze denier geslagen is : *Arelatum* (Arles). Wat de zilveren groot betreft, n° 6, deze heeft dus zoals gezegd op ene zijde de naam van Koenraad, stichter van de genuese republiek en op de andere zijde de beeldenaar van Lodewijk XII, de verwoester van de genuese onafhankelijkheid.

Fig. 7

Aan dit betoog zou men kunnen toevoegen dat de latijnse naam van Genua, *Janua*, poort betekent en dat dientengevolge dit symbool, later zo barbaars geworden, bij de aanvang had kunnen gekozen worden, wegens de zinspeling die het maakte op de naam van de stad.

Wij hebben hier, in het bestek van deze bijdrage, slechts een klein aantal volkse dwalingen kunnen aanhalen met betrekking tot de medailles. Maar zo we zouden gewild hebben deze te noemen door de numismaten zelf bedreven toen de wetenschap nog in haar kinderschoenen stond, dan zouden we een heel boek in plaats van één artikel kunnen schrijven. Wij houden ons ter beschikking om in een tweede bijdrage van een andere soort, de verkeerde ideeën die in omloop zijn over de zeldzaamheid en de handelswaarde van bepaalde stukken te behandelen.

Vertaling : L. VAN LAEKEN

M. P.

KLEIN REPERTORIUM VAN DE HEDENDAAGSE EUROPESE NUMISMATIEK DUITSLAND

ATELIERS

A = Berlijn	E = Dresden
B = Hanover (1871-78)	F = Stuttgart
B = Wenen (1938-44)	G = Karlsruhe
C = Frankfurt	H = Darmstadt
D = Munchen	J = Hamburg

WILHELM II

1 Pfennig - Yeoman 3

	A	D	E	F	G	J
1890	37.998.000	×	×	×	×	×
1891	16.902.000	×	×	×	×	×
1892	43.355.000	×	×	×	×	×
1893	31.194.000	×	×	×	×	×
1894	37.338.000	×	×	×	×	×
1895	34.095.000	×	×	×	×	×
1896	44.322.000	×	×	×	×	×
1897	20.878.000	×	×	×	×	×
1898	34.798.000	×	×	×	×	×
1899	39.590.000	×	×	×	×	×
1900	98.264.000	×	×	×	×	×
1901	34.701.000	×	×	×	×	×
1902	13.610.000	×	×	×	×	×
1903	24.938.000	×	×	×	×	×
1904	46.839.000	×	×	×	×	×
1905	41.466.000	×	×	×	×	×
1906	75.541.000	×	×	×	×	×
1907	68.653.000	×	×	×	×	×
1908	51.302.000	×	×	×	×	×
1909	32.083.000	×	×	×	×	×
1910	23.868.000	×	×	×	×	×
1911	65.512.000	×	×	×	×	×
1912	76.534.000	×	×	×	×	×
1913	54.472.000	×	×	×	×	×
1914	21.990.000	×	×	×	×	×
1915	20.680.000	×	×	×	×	×
1916	11.400.000	×	×	×	×	×

2 Pfennig - Yeoman 4

1904	9.102.000	×	×	×	×	×
------	-----------	---	---	---	---	---

1905	19.738.000	x	x	x	x	x	x
1906	20.325.000	x	x	x	x	x	x
1907	18.751.000	x	x	x	x	x	x
1908	9.789.000	x	x	x	x	x	x
1910	9.209.000	x	x	x	x	x	x
1911	16.103.000	x	x	x	x	x	x
1912	23.861.000	x	x	x	x	x	x
1913	10.722.000	x	x	x	x	x	x
1914	2.724.000	x	-	x	x	x	x
1915	10.186.000	x	x	x	x	-	-
1916	4.225.000	x	x	x	x	x	x

5 Pfennig - Yeoman 8

1890	12.091.000	x	x	x	x	x	x
1891	8.370.000	x	x	x	x	x	x
1892	4.901.000	x	x	x	x	x	x
1893	15.122.000	x	x	x	x	x	x
1894	16.358.000	x	x	x	x	x	x
1895	3.630.000	-	-	x	x	x	-
1896	4.150.000	x	x	x	x	x	x
1897	14.663.000	x	x	x	-	x	-
1898	20.000.000	x	x	x	x	x	x
1899	20.041.000	x	x	x	x	x	x
1900	33.632.000	x	x	x	x	x	x
1901	16.375.000	x	x	x	x	x	x
1902	17.537.000	x	x	x	x	x	x
1903	11.086.000	x	x	x	x	x	x
1904	8.276.000	x	x	x	x	x	x
1905	14.996.000	x	x	x	x	x	x
1906	35.001.000	x	x	x	x	x	x
1907	19.952.000	x	x	x	x	x	x
1908	41.755.000	x	x	x	x	x	x
1909	11.420.000	x	x	x	x	-	x
1910	14.401.000	x	x	x	x	x	x
1191	26.412.000	x	x	x	x	x	x
1912	34.872.000	x	x	x	x	x	x
1913	27.132.000	x	x	x	x	x	x
1914	35.992.000	x	x	x	x	x	x
1915	2.680.000	x	x	x	x	x	x

10 Pfennig - Yeoman 9

1890	10.275.000	x	-	-	x	x	x
1891	10.012.000	x	x	x	x	x	-
1892	6.998.000	x	x	x	x	x	-
1893	12.697.000	x	-	x	x	x	x
1894	259.000	-	-	x	-	-	-
1896	13.143.000	x	x	x	x	x	x

1897	6.861.000	x	-	-	-	x	-
1898	18.662.000	x	x	x	x	x	x
1899	21.760.000	x	x	x	x	x	x
1900	63.633.000	x	x	x	x	x	x
1901	20.660.000	x	x	x	x	x	x
1902	10.211.000	x	x	x	x	x	x
1903	9.951.000	x	x	x	x	x	x
1904	8.623.000	x	x	x	x	x	x
1905	14.855.000	x	x	x	x	x	x
1906	27.636.000	x	x	x	x	x	x
1907	30.915.000	x	x	x	x	x	x
1908	37.562.000	x	x	x	x	x	x
1909	6.254.000	x	x	x	x	x	x
1910	7.052.000	x	x	x	x	x	-
1911	25.281.000	x	x	x	x	x	x
1912	39.905.000	x	x	x	x	x	x
1913	23.018.000	x	x	x	x	x	x
1914	30.014.000	x	x	x	x	x	x
1915	11.523.000	x	x	x	x	x	x
1916	179.000	x	x	x	x	x	x

20 Pfennig - Yeoman 10

1890	5.007.000	x	x	x	x	x	x
1892	5.001.000	x	x	x	x	x	x

25 Pfennig - Yeoman 11

1909	3.637.000	x	x	x	x	x	x
1910	15.665.000	x	x	x	x	x	x
1911	5.839.000	x	x	x	-	x	x
1912	4.854.000	x	x	-	x	-	x

50 Pfennig - Yeoman 15

1896	388.945	x				-	-
1898	387.168	x				-	-
1900	191.792	-					x
1901	194.341	x					-
1902	95.355	-				x	-
1903	384.187	x				-	-

HERNIEUWING VAN HET LIDGELD

Niettegenstaande de stijgende onkostendruk en de toepassing van de B.T.W. blijft het lidgeld vastgesteld op 200 fr voor 1973. Het lidgeld van de beschermende leden is vastgesteld op 300 fr minimum.

Om alle misverstanden te voorkomen, herinneren wij er u aan

dat dit lidgeld alleen besteed wordt aan het E.G.M.P. en dat elke afdeling aan hun leden de nodige bijdragen mag bepalen om hun eigen onkosten te dekken.

Om administratieve reden worden de leden, die deel uitmaken van een afdeling, dringend verzocht te willen betalen aan hun tussenpersoon. De leden die niet behoren tot een afdeling mogen hun bijdrage storten op P.C.R. 84.60.38 van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde, de Broquevillelaan 53, 1200 Brussel.

De vreemde leden die niet in de mogelijkheid zijn hun bijdrage te storten op P.C.R. mogen een internationaal mandaat sturen op naam van de schatbewaarder mijnheer P. Le Maire, zelfde adres of hem een bankcheque adresseren (tenminste als de onkosten van incassering aangerekend zijn). Zij worden verzocht, in geval van verzending van een cheque, port van 25 B.F. te betalen).

De leden die per kerende post hun lidkaart wensen te ontvangen worden verzocht hun storting te verhogen met 5 frank.

De Redactie doet een beroep op de goede wil der leden hun lidgeld te willen voldoen **vóór 1 januari 1973**, eventueel via de afdelingen. Hierdoor zal haar veel werk en gepaardgaande administratieve rompslomp merkkelijk verlichten.

Het voorkomt vele missingen en de onderbreking bij verzenden van het maandblad.

Zij dankt de leden voor hun tuchtvolle medewerking.

* *

Wegens diverse moeilijkheden is het ons onmogelijk het tijdschrift op tijd te laten publiceren.

Wij zien ons dan ook genoodzaakt november en december in een boekdeel te laten verschijnen.

* * *

**HEBT U NIET VERGETEN UW LIDGELD 200 FR.
OF 300 FR. VOOR 1973 TE VOLDOEN?**